

287/105.

Vélemény

az uzsora és az ehhez hasonló gazdasági vissza- élések tárgyában teendőkről.

A Magyar Gazdaszövetség felszólítására írta *Balogh Jenő* dr. tud. egyetemi
ny. r. tanár.

A gazdasági erőknél azon heves küzdelmében, mely napjainkban lefolyik, az erősebb elemeknek az a része, melyet emelkedettebb tisztességerzet, intenzívebb felebaráti szeretet és az emberi együttélés eszményi kötelességeinek tudata még kellőképpen át nem hatott, — a vagyonszerzésnek mohó vágyától elragadtatva, kihasználni, sőt, — a tételes jogok által engedett keretekben — egyenesen *kizsákmányolni* igyekeznek a gyengébb elemeket.

Ezek a törekvések, midőn egész társadalmi osztályokat létalapjaikban támadnak meg, sőt tönkretesznek, közvetve magának az államnak érdekeit is érintik, főleg abban az irányban, hogy a proletariátust kivándorlásra indítják és a létező állami és társadalmi renddel nemcsak elégedetlen, de a fennálló intézményeket gyűlölettel tekintő osztályokat oly mértékben növelnék, hogy ezáltal a jogrend állandó megzavarásának veszélye idéztetnék elő.

A *társadalom*, államhatalom és a törvényhozás tehát *a maga jól fölfogott érdekében* nem nézheti tétlenül, összetett kezekkel a gazdasági élet szabadságával ily arányban való visszaéléseket; a „laissez faire, laissez passer“ elvének érvénye ezekben a kérdésekben törvényhozási téren letűntnek tekinthető.

A jogrend, melynek minden időben egyik főadata volt a gyengébbek védelme, kell, hogy ebben a gazdasági küzdelemben is *a védő szerepére* vállalkozzék.

A polgári s a büntető törvényhozás, midőn a jogviszonyokat a fejlődő életviszonyok figyelembevételével újból szabályozza, egyrészt a gyengébbek mellé áll védő intézkedéseivel, másrészt vezeteti magát korunk egyik jelentékeny jogi írójának, *Jheringnek*

(Zweek imRecht II. köt., 2. kiad., Lipse, 1886., 1. és köv. 1.) azon tétele által, hogy fejlődésünk fordulóponthoz jutott, az önzés régiójából átmegy a *tisztességes*, az erkölcsös régiójába, és az a két hatalmas érzés, melyet a jelenkor társadalmi mozgalmainak altruistikus mozgató ereje gyanánt kell tekintenuink: az emberi életközösség iránt bennünket átható kötelességérzet és a támaszra szoruló embertársaink iránt érzett felebaráti szeretet.

A gyengébbek védelme mellett a tételes jogokat minden téren, így a gazdasági élet terén is, összhangban kell tartani, illetőleg összhangba kell hozni a tisztesség által kívánt mértékkel.

Ennélfogva egyformán törekszik a törvényhozás a jogéletnek különböző terein, nevezetesen mind a magánjogi, mind a kereskedelmi, mind a büntető törvényhozás körében a gazdasági élet terén fölbujánzott s bizonyos osztályokat kizsákmányoló visszaéléseket visszaszorítani vagy legalább korlátozni.

Azt hiszem, azok a gabona-elővételi ügyletek, melyek főleg hazánknak egyes vidékein az utóbbi években tömegesen köttettek és szélesebb körökben érdeklődést keltő panaszokat idéztek elő, e gazdasági visszaéléseknek *csupán egyik faja* gyanánt tekinthetők és reájuk csak annyiban kell kiváló súlyt helyezni, mert az ellentétes bírósági gyakorlat folytán tételes jogunknak bizonyos hézagait vagy legalább eltérő bírói értelmezésre alapot adó rendelkezéseit teljesen megvilágították s az érdekelt köröket, valamint a hazánk fennmaradására és továbbfejlődésére oly nagy jelentőségű mezőgazdasági osztályok érdekeit teljesen méltányoló jogásközönséget is meggyőzték arról, hogy ez irányban sürgős és gyökeres törvényhozási intézkedésekre van szükség. Jelenleg azonban, midőn figyelmünk e gazdasági visszaélésekre irányozva van, úgy vélem, nem volna sem kívánatos, sem helyes csupán a gabona-elővételi ügyletek kérdésére szoritkozni, hanem — fölfogásom szerint — meg kell győződnuink *mindazon gazdasági visszaélesek természetéről* és elterjedésének mértéke felől, a melyek tételes jogunk kiegészítését, illetőleg módosítását szükségessé teszik, és társadalmi, valamint kormányzati intézkedéseket, illetőleg törvényhozási módozatokat kell keresniünk e visszaélések elhárítására, illetőleg megszüntetésére.

Ezt annyival inkább mellőzhetlennek tartom, mert *nem valamely elszigetelt, különösen nem csupán hazai gazdasági viszonyaink által igazolt, még kevésbé pedig valamely politikai vagy más áramlat által követelt* irányzatról van szó, hanem korunkban számos *külföldi* államban is hasonló gazdasági visszaélésekkel küzdöttek és más államok törvényhozásának ezen az alapon tett újabb intézkedései is visszatükrözik azt a kettős vezérgondolatot, hogy *a)* a gazdasági élet terén az értelmileg és anyagilag gyengébb osztályok megvédessenek az erősebb elemek lelkiismeretlenebb és önző csoportjainak kizsákmányoló törekvéseitől, *b)* az elharapódzott tisztességtelen üzelmek, visszaélések lehetőleg megakadályoztassanak, sőt büntetőjogilag is megtoroltassanak.

Ez utóbbi állításom bizonyítására legyen szabad mindenekelőtt röviden utalnom némely külföldi törvényhozási intézkedésekre és törekvésekre, melyek a most érintett vezető gondolat hatása alatt éppen a legutóbbi évtizedben gazdaságilag is fejlettebb államokban megfétettek, illetőleg mutakoztak.

A) A törvényhozás fejlődése az uzsora kérdésében.

A római jognak az uzsora különböző neveire és a kánonjognak a kamatszedési abszolút tilalomra vonatkozó rendelkezései művelődéstörténeti szempontból nagyon érdekesek ugyan, azonban jelenlegi gazdasági viszonyaink mellett többé nincs semmi jogi jelentőségük. Ellenben, nagy gyakorlati tanulságok merithetők az uzsora újabb törvényhozási szabályozásának történetéből a jövő kodifikációja számára is.

1. A kamatmaximumra vonatkozó törvények és azok megszüntetése.

Az uzsora-törvényhozás történetében korszakos jelentőségű az 1654. évben kelt német törvény (154. §.), a mely érvényre emelte az uzsora fogalmának megállapítása körül évtizedeken át irányadó azt a fölfogást, hogy nem a kamatok szedése magában véve, hanem csak a törvényes kamatlábat meghaladó kamatok kikötése büntetendő.

A XVIII. század második felében kezdték belátni, hogy az akkor hatályban volt kamattörvények gyakorlatilag hatálytalanok. Elméleti helytelenségüket először *Bentham* fejtette ki 1785-ben „Defence of usury” című művében, melynek tanai csakhamar elterjedtek mind a jogászok, mind a nemzetgazdák közt.

A XVIII. század végén a törvényhozások már ezt a fölfogást emelték érvényre. *Ausztriában* II. József 1787-ben hatályon kívül helyezte a Mária Terézia-féle 1751-iki uzsorapátenst. *Franciaországban* az 1793. április 11-én kelt törvény hasonló fölfogásnak adott kifejezést, azonban az uzsoraokozta nyilvánvaló károk miatt már 1807. szeptember 3-án egy uzsoratorvény bocsáttatott ki, a melyet az 1850. évi december 19-iki törvény még szigorított.

Az amerikai államok egy részében már a XIX. század első tizedeiben, Angliában 1854-ben, Olaszországban 1857-ben, Belgiumban 1865-ben és Németországban (eltekintve egyes partikuláris törvényhozásoknak ide vonatkozó korábbi rendelkezéseitől) 1867-ben jelentették ki a föltétlen kamatszabadságot.

Azok a sokat hangoztatott tanok, hogy az uzsoratorvények fölöslegesek, sőt ártalmasok és erkölcsileg is rontólag hatnak, a gyakorlatban csakhamar megcáfoltattak. Az állami beavatkozás megszüntetése nem azt eredményezte, hogy az uzsora megszűnt volna, hanem ellenkezőleg, évről-évre élénkebbek lettek a panaszok

annak folytonos növekedése miatt. Egyes államokban az uzsora országos csapás lett, a mely egész vidékek lakosságát tette tönkre.

Ezek folytán mind élenkebben követelték a kamatmaximumra vonatkozó törvények visszaállítását.

2. A német törvényhozás fejlődése e kérdésben.

A német birodalomban, a hol a kamatszabadság csak 1867-ben mondatott ki, már a 70-es években több állam törvényhozása előtt sürgették az uzsoratorvény visszaállítását, a mi azután az 1880. május 24-éről kelt német birodalmi törvényben történt meg.

A legnagyobb optimisták sem remélték azonban, hogy az uzsora ezzel a törvénnyel most már teljesen ki lesz irtva. Köztudomású volt az illetékes német jogászörökben is, hogy az uzsora a leglappangóbb büncselekmények egyike; ismeretes volt továbbá, hogy azok az egyének, a kik minden áron a meggazdagodásra törek-szenek, a törvény kikerülésével mindig újabb és újabb visszaéléseket találnak ki, s így természetes, hogy a panaszok a német uzsoratorvény hatálybalépte után is hangzotatva voltak és arra indították a németországi szociálpolitikai egyesületet, hogy a viszonyokat teljesen ismerő egyének meghallgatásával tüzetes adatgyűjtést kezdeményezzen. Ez adatok közlésére vidékenként kértek föl egyes, az illető vidék viszonyainál fogva legalkalmasabbnak mutakozó egyéneket, a társadalom legkülönbözőbb rétegeinek önzetlenebb és leglelkiismeretesebb munkásai közül. A véleményadásra fölhívtak között voltak földbirtokosok, tanítók, lelkészek, miniszteri hivatalnokok, közigazgatási tisztviselők, képviselők, ügyvédek, gazdasági egyesületek vezető hivatalnokai, stb.

A jelentések és vélemények gyűjteménye „*Der Wucher auf dem Lande, Berichte und Gutachten, veröffentlicht vom Verein für Socialpolitik*, Leipzig 1887. (Schriften des Vereins für Socialpolitik, Band 35.)“ cím alatt tétetett közzé. E gyűjtemény tartalma hazai viszonyaink szempontjából is nagyon tanulságos és a hazánknban észlelhető gazdasági visszaélésekkel sok rokon adatot tartalmaz.

A szociálpolitikai egyesület kérdőpontjai az uzsorának négy nemét különböztették meg: a pénz- és hitelügyleti uzsorát, az állatok vétele és bérbeadása körül üzött uzsorát, a földuzsorát és az áruuzsorát. Ezek lehető visszaszorítása céljából 1893 június 19-én alkottatott meg a *német uzsoratorvény novellája*, a mely szélesbítette a büntetendő cselekmény tényálladékát s más irányban is kiegészítő rendelkezéseket vett föl.

Az uzsorára vonatkozó német törvényhozási rendelkezéseknek az 1893 június 19-én hozott törvénnyel megállapított jelenlegi szövege a következő:

„302/a §. A ki más szorultságának, könnyelműségének vagy tapasztalatlanságának *kiszákmányolásával* valamely kölcsönre vagy fizetési halasztás adására vagy más oly kétoldalú jogügyletre vonat-

közölg, mely ugyanezen gazdasági céloknak szolgálni van hivatva, magának vagy egy harmadik személynek olyan vagyoni előnyöket ígértet vagy biztosított, a melyek a szokásos kamatlábat oly mértékben meghaladják, hogy az eset körülményeihez képest a vagyoni előnyök és a szolgáltatás közt feltűnő aránytalanság mutatkozik, uzsora miatt 6 hónapig terjedhető fogházzal és egyuttal 3000 márkáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő és ellene a politikai jogok elvesztése is kimondható.

A német törvénynek ez a szövege több irányban eltér hazai jogunk rendelkezésétől, a melynél jóval szélesebb. Így a „kizsákmányolás” szó élesebben domborítja ki a hitelezők tulzott, aránytalan haszonnyerésre és az adósok tudatos kihasználására irányuló célzatát.

Igen lényeges különbség továbbá az uzsora fogalmának „*más kétoldalu jogügyletekre*” való kiterjesztése is, melyre nézve a birodalmi gyűlés bizottsága jelentésében (5. l.) kiemelte: „Gyakran előfordul, hogy ha a pénzzavarban levő egyén kölesönre szorul, ezt nem hitelezés vagy fizetéshalasztás alakjában, hanem más jogügylet formája alatt kapja meg. Ezen ügyleteknél azonban a gazdasági cél, tudniillik hitel vagy pénz elvonása *ugyanaz*, mint a kölesönügyleti szerződésnél. Az uzsorás csak eltérő módozatokat választ, hogy a hatályban levő uzsoratörvény rendelkezéseit kijátsza és az általa adott összeg csak a kölesön szükségletet elégíti ki, ennél fogva gazdaságilag ezek az ügyletek is éppen azon az alapon állanak, mint a kölesönügyletek. Ha az uzsorás más ügylet kötése útján zsákmányolja is ki az adós szorultságát, igazoltnak mutatkozik, hogy ő éppen úgy büntetessék, mint az, a ki kölesönügylet vagy fizetési halasztás adása körül uzsoráskodik.

A német törvény 302/b. §-a a magyar uzsoratörvény 2. §-ának, a 302/c. §. pedig a 3. §-nak rendelkezéseivel nagyjában megegyezik. A 302/d. §. az üzletszerű vagy szokásszerű uzsoráról rendelkezik.

A 302/e. §-nak az 1893-iki uzsoranovellával megállapított rendelkezése lényeges újításnak és jelentékeny javításnak tekinthető. E §. szerint:

„3 hónaptól 5 évig terjedhető fogházzal és 150—15.000 márka pénzbüntetéssel büntetendő az, a ki *más mint a 302/a §-ban meghatározott fajú jogügyletre* vonatkozólag iparszerűleg vagy szokásszerűleg más szorultságának, könnyelműségének vagy tapasztalatlanságának kizsákmányolásával magának vagy egy harmadik személynek oly vagyoni előnyöket ígértet vagy biztosított, a melyek a szolgáltatás értékét olyképpen túlhaladják, hogy az eset körülményeihez képest a vagyoni előnyök és a szolgáltatás közt szembe-tűnő aránytalanság mutatkozik.”

E rendelkezés igazolására fölhozza a törvényjavaslat indoklása, hogy az uzsorás kizsákmányolás a legkülönbözőbb jogügyleteket használja föl. Ennek oka, mondja az indoklás, az uzsorának az a *tervszerű törekvése*, hogy lassanként az adósnek egész gazda-

sági léte fölött uralmat szerezzen magának. Gyakran az üzleti összeköttetés az uzsorás és az adós között egészen kifogástalan ügyletek megkötésével kezdődik, e mellett azonban néha az adóssal való üzleti összeköttetés lebonyolítása elhuzatik és ha a kötelezettség mindinkább nyomasztóvá válik, az adós kénytelen lesz terményeit, azok értékénél sokkal olcsóbban, átadni a hitelezőnek vagy további halasztást eladások, bérbeadás, stb. útján eszközölni ki, a mely alkalmakkor mindig mértéktelen kizsákmányolásnak kell magát alávetnie. *A teljes függés*, a melybe az adós így lassanként jut, *rendszerint csak egész vagyonának elvesztésével ér véget*. Hogy ilyen kiszípolyozással szemben hathatós segínyt nyújtson a törvényhozás, az uzsora fogalmát mindenféle jogügyletre ki kell terjeszteni. Ámbár a fölmerült panaszokban különösen a jogügyletek bizonyos nemeit szokták említeni, mindamellett az uzsora természetében fekszik, hogy az nem köti magát meghatározott jogi formákhoz, hanem az üzleti élet egyik területéről elúlv, azonnal egy másik területre csap át.

A német törvény 302/a. és 302/e. szakaszainak rendelkezései közt most már két lényeges különbség mutatkozik. Mindenekelőtt míg a 302/a. §. hivatkozik a szokásos kamatra, addig a 302/e. §-ban hiányzik minden általános mérték, a melyre a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás viszonyának megítélésénél támaszkodni lehet. Ezt nem tekintve, az indokolás szerint (S. I.) nem kívánta a német törvényhozás a kedvező körülmények minden kihasználását, szokatlan üzleti nyereségnek minden kieszközlését, még ha az az egyes esetekben erkölcsileg elvetendőnek mutatkoznék is, minden további nélkül büntetőjogilag megtorolni, mert ezt a forgalom szabadságával nem tartotta megegyeztethetőnek. Ezért, és hogy a reális üzleti forgalom nyugtalanítását elkerülje, továbbá, hogy ne idézzon elő alaptalan följelentéseket, a 302/e. §. eseteiben *csak az ipar-, illetőleg szokás-szerű* uzsorás kizsákmányolás van büntetendőnek nyilvánítva.

A német uzsoratörvénynek 3. cikkét a birodalmi polgári törvénykönyvet életbeléptető törvénynek 47. §-a hatályon kívül helyezte.

4. cikk: A ki pénz- vagy hitelügyletekkel iparszerűleg foglalkozik, azzal szemben, a ki vele ilyenmü ügyletet kötött és ebből kifolyólag adósává lett, köteles az üzleti év számadását lezárni és az adóssal az évi zárlattól számított három hónap alatt e számadás olyanmü írásbeli kivonatát közölni, a mely az eredményen kívül azt is fölismerhetővé teszi, hogy az miként keletkezett.

A ki ezt a köteleiséget szándékosan megszegi, 500 márkáig terjedhető pénzbüntetéssel, vagy elzárással büntetendő és elveszti a lefolyt évre járó kamatokat azon ügyletek tekintetében, a melyek a számlakivonatba fölveendőek voltak.

Ezek a rendelkezések nem nyernek alkalmazást, 1. ha az adósági viszony a lefolyt évben kötött oly jogügyleten alapszik, a melynek keletkezéséről és eredményéről az adósnak írásbeli közlés kézbe-

síttetett; 2. nyilvános bankokra, jegybankokra, földhitelintézetekre és részvényekre kölcsönző jelzálogbankokra, nyilvános kölcsönintézetekre, nyilvános testületeknek takaré- és kölcsönintézeteire, a mennyiben a bejegyzett szervezeteknek a tagokkal való üzleti forgalomról van szó; 3. oly kereskedők közötti üzleti forgalomra, a kiknek cége a kereskedelmi cégjegyzékben be van jegyezve.

A 302/e. §. esetét a német terminológiában *áruuszora* (Sachwucher) kifejezéssel jelölték meg. Ezt a kifejezést azért nem tartom szabatosnak, mert az *tulszük*, a mennyiben az uzorának számos nemét, pl. a munkabérszerződés körül kötöttet, nem foglalja át.

3. Az uzoratórvényhozás fejlődése Ausztriában.

Alig törölte el 1787 január 29-én II. József császár az uzorának büntetendőségét, az annyira elharapódzott országaiban, hogy már 1788 október 20-áról maga József császár volt kénytelen föl hívást bocsátani ki, a melyben az uzora meggátlására alkalmazható helyes eszközökről kívánt véleményeket.

1803 december 2-án visszaállíttatott a régi jogszabály, mely a törvényes kamatnak tullépését mint uzorát büntette azzal a kijelentéssel, hogy e szabály kereskedőknek és gyárosoknak kereskedelmi jogügyleteire nem volt alkalmazandó. Csak az 1866 december 14-ről kelt törvény helyezte hatályon kívül az uzorapátenst, az 1868 június 14-iki pedig megszüntette mind a szerződéses kamatlábnak minden törvényes korlátozását, mind a kamatláb túlhágásának büntetését.

Már 1874-ben azonban a galíciai tartománygyűlésen sürgettek a kormányt, hogy ismét állítsa vissza a kamatmaximumot, s a következő években a birodalmi gyűlés képviselőházában többször hangoztatva volt az óhaj, hogy az uzoratórvények visszaállíttassanak. Az 1876-iki kormányjavaslat indokolása szerint a Galicia számára benyújtott külön törvényjavaslat úgy tekintendő, „mint a büntetőtörvény egy bebizonyosodott hiányának pótlása, a mely által a népességnek egész osztályai megvédeessenek azon kíméletlen kizsákmányolástól, a melytől magukat saját erejükből nem képesek megmenteni, mely törvény továbbá módot nyújtson a bírónak arra, hogy a szerencsétleneknek hibájukon kívül bekövetkező gazdasági megsemmisülését megakadályozhassa.“ E galíciai különtörvény tárgyalása alkalmával már többen követelték rendelkezéseinek kiterjesztését más tartományokra is, s később a képviselőház több határozatával utasította a kormányt, hogy az uzora ellen törvényhozási intézkedéseket tegyen.

Igy jött létre az 1881 május 28-áról kelt osztrák uzoratórvény.

E törvénynek 1. §-a az uzora fogalmát a következőleg határozza meg: A ki hitelezés vagy fizetési halasztás adása alkalmával az adósnak könnyelműségét, vagy előtte ismeretes szorultságát, ér-

telmi gyengeségét, tapasztalanságát, vagy izgatott állapotát (Gemüthsaufregung) azáltal kizsákmányolja, hogy magának vagy egy harmadiknak olyan vagyoni előnyöket ígértet, vagy biztosítat, a melyek aránytalanságukkal az adósnak gazdasági romlását előidézni vagy előmozdítani alkalmasak, 1—3 hónapig terjedhető szigorú fogással és 100—500 forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

E törvény többi rendelkezései hazai törvényünk mellett kisebb jelentőséggel nem bírnak.

A gyakorlati tapasztalatok azonban bebizonyították, hogy e törvény rendelkezései *nem elégítik ki a gazdasági élet szükségleteit.* Ennek folytán az 1891-ben Schönborn gróf igazságügyminiszter által benyújtott és az osztrák képviselőház büntetőtörvénykönyvi bizottságának 1893-ban kelt jelentésével a Háznak bemutatott *büntető-törvénykönyvi javaslat* az uzsorára vonatkozólag a következő szigorításokat tartalmazza:

A *bizottsági javaslatnak* 303. §-a szerint a büntetés fölemeltek 1 évig terjedhető fogházig és 2000 forintig terjedhető pénzbüntetésre. Az uzsora fogalma kiterjesztetik minden olyan kizsákmányolásra, melylyel a hitelező olyan vagyoni előnyöket ígértet vagy biztosítat, a melyek az eset körülményeinél fogva a szolgáltatással *föltűnő aránytalanságban* állanak.

A 305. §. szerint szokásszerű uzsora 5 évig terjedhető *fegyházzal* vagy fogházzal és 4000 forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

A 307. §. szerint 6 hónapig terjedhető fogházzal, melylyel 1000 frtig terjedhető pénzbüntetés is összeköthető, büntetendő az, a ki : 1. vagyoni haszon szerzése végett másnak előtte ismert szorultságát azáltal kizsákmányolja, hogy őt egy vele kötött jogügyletnek a viszonyok által nem igazolt és az adóst fokozottan terhelő megváltoztatására bírja; 2. a ki valamely elvállalt szerződési kötelezettség alól kivonja magát oly célból, hogy a másik szerződő félnek fönnálló vagy ezzel teremtett szorultságát kizsákmányolva, annak hátrányára a viszonyok által nem igazolt gazdasági előnyt szerezzen.

309. §.: A ki nyerészkedési célból mások könnyelműségét, értelmi gyengeségét, vagy tapasztalatlanságát azáltal fölhasználja, hogy *őt tőzsdei nyerészkedési ügyletekre* csábítsa, a melyek vagyoni viszonyainak nyilván nem felelnek meg, s a melyek az illetőnek gazdasági romlását idézhetik elő, vagy mozdíthatják elő, 1 évig terjedhető fogházzal és 2000 forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

520. §.: Elzárással vagy 300 forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő, a ki nyilvánosan, *tudva* 1. valamely iparosnak áruit vagy ipari termékeit valótlán, megtévesztésre irányuló adatokkal fölmagasztalja, vagy ugyanebből a célból hasonló módon másoknak áruit, vagy ipari termékeit ócsárolja; 2. tőzsdei nyerészkedési ügyletekre valótlán, ezen ügyletek várható eredménye körül megtévesztésre számító adatokkal csábítani törekszik.

4. A svájci törvényhozás.

Svájcban ez idő szerint még a különböző kantonokban különböző uzsoratorvények vannak hatályban.

A szövetségtanács megbízásából *Stooss* Károly, korábban berni, jelenleg bécsi egyetemi tanár által készített 1894. évi büntetőtörvénykönyvi javaslatnak idevágó rendelkezései azért érdemelnek figyelmet, mert megkísérelnek *individualizálni a sértettek egyénisége szerint*, nevezetesen megkülönböztetik azon személyeknek, a kinek gazdasági gyengesége kétségtelen, bizonyos osztályait, jelesül a jellemgyöngeségben szenvedőket, könnyelműeket, tapasztalatlanokat, és olyan egyéneket, a kik szorultságban vannak. A ki ezen egyének gazdasági gyöngeségét tervszerűen fölhasználja, hogy tőlük *aránytalan előnyöket igértessen, vagy biztosítsa magának, a melyek nincsenek arányban szolgáltatóval*, uzsora miatt 30.000 frankig terjedhető pénzbüntetéssel, vagy fegyházbüntetéssel büntetendő. (Tervezet 80. §. 1. bek.)

A tervezet *nem szorítja az uzsora fogalmát a jogügyletek bizonyos nemeire*, mert helyesen kiemeli az Indokolás (169. l.), hogy „*az uzsora minden képzelhető formában jelentkezik és mindenféle gazdasági viszonyok közé befurakodik*”. Azt, hogy a szabadságvesztés-büntetésül *fegyházat* javasol a tervezet, az indokolás (169. l.) azzal igazolja, hogy az uzsorás esekelménynek jellege *dehonesztáló* szabadságvesztés-büntetést tesz szükségessé. A fegyház mellett azért van megengedve pénzbüntetés alkalmazása, mert az uzsorást, a kit nyereségvágy indít erre a büntetettre, érzékenyen fogja éríteni a *magas* pénzbüntetés is. A végből, hogy a bíró nagyon csekély pénzbüntetést, mely a büntetőjogi megtorlást nem tenné érezhetővé, ne alkalmazhasson, kimondja a tervezet, hogy a pénzbüntetés *legalább* is az aránytalan vagyoni előnynek *tízszereséig* terjedjen.

Az uzsorás 10 évig terjedhető fegyházzal büntetendő, ha az uzsora elkövetésének idején 3 év még nem telt le azóta, a mióta ő uzsora, csalás vagy zsarolás miatt szabadságvesztés-büntetést állott ki.

80. cikk, 2. bek.: Ha az uzsorás előny valamely követelésben van kikötve, ugy a bíróság ezt a követelést az ellenszolgáltatásnak megfelelő mértékre leszállítja és kötelezi az uzsorást, hogy az általa fölvetett többletet visszafizesse.

80. cikk, ut. bek.: Ha a követelés más egyénre ruházottat, az előny leszállítása szintén kimondható.

81. cikk: A ki másnak szorultságát, értelmetlenségét, jellembeli gyöngeségét, könnyelműségét vagy tapasztalatlanságát *tőzsdejáték által tervszerűleg kizsákmányolja*, 20.000 frankig terjedhető pénzbüntetéssel, vagy 5 évig terjedhető fegyházzal büntetendő. A kizsákmányolónak nincs igénye a tőzsdejátékból eredő nyereségre, ha azt fölvette, vissza kell szolgáltatni. Az indokolásnak idevonatkozó része (170—171. l.) hivatkozik egy, a tőzsdeügyletekben gy-

korlati jártassággal bíró szakembernek, *Meili* tanárnak, a svájci jogászegylet gyűlésén tartott beszédére, a mely kívánta, hogy ha tőzsdeügyleteknél egyeseknek tapasztalansága nyereszkesedési célból kihasználtatik, épp úgy, mint az uzoratorvényhozásnál, bünetőjogi megtorló rendelkezéseket kell tenni. Az indokolás szerint ilyen kiszákmányolást a tőzsdejáték után nemcsak az követ el, a ki a gazdaságilag gyengébbel szemben a tőzsdén játszik, hanem a bankár is, a ki ilyen egyént tőzsdejátéka csábit, hogy proviziókhöz jusson.

5. A norvég törvényhozás.

Az 1896. évi, *Getz* volt norvég miniszter és koronaügyész által készített norvég büntetőtörvénykönyvi javaslat 295. szakasza értelmében, a ki valamely jogügyletnél másnak szorultságát, könynyelműségét, értelmi gyengeségét, vagy tapasztalatlanságát arra használja föl, hogy olyan ellenszolgáltatást kapjon, vagy kössön ki, a mely a fenforgó körülmények közt a szolgáltatással nyilvánvaló és erős aránytalanságban áll, vagy a ki arra közreműködik, uzsora miatt pénzbüntetéssel büntetendő.

296. §.: Az uzsora pénzbüntetéssel vagy 6 hónapig terjedhető fogházzal büntetendő, ha 1. a jogügylet kiskorúval kötött, vagy 2. ha a jogügylet eredeti lényegének elleplezésére szánt alakban kötött, stb.

297. §.: Egy évig terjedhető fogházzal büntetendő, a ki az uzorát szokásszerűleg üzi, vagy valamely üzletszerűleg üzött és kölcső adására irányuló tevékenységnél, a mely a 296. §. értelmében büntetendő volna, jár el, vagy a ki ezen, illetőleg a 296. §. szerint büntetve volt, ha ugyanezen szakasz értelmében elítéltetik.

Ha a tettes a büntettet hivatásának vagy iparának gyakorlása közben követi el, e hivatás vagy ipar folytatásától eltiltható.

6. Az angol törvényhozás.

Angliában 1900 augusztus 8-án alkottatott törvény a pénzkölcsönüzletről (*Money-lenders Act*, 1900:63., 64. Vict. Ch. 51.)

Ennek lényege a következő:

1. szakasz. Ha a pénzkölcsönadó, (kinek fogalmát a törvény 6. szakasza határozza meg) által kölcsönadott pénz behajtása iránt indított eljárás folyamán elegendő bizonyíték van arra, hogy a tényleg kölcsönadott összegért kikötött kamat *tulságosan nagy*, vagy hogy a költségek, tudakozódás, kötbér stb. után járó *összegek tulságosan nagyok*, és hogy az egyezkedés *terhes és lelkiismeretlen* vagy máskülönben olyan, hogy a méltányossági jogot alkalmazó bíróság (Court of equity) fölmentene alóla: akkor a bíróság a felek közti egyezség föloldása mellett a pénzkölcsönadót és az alperest *megszámoltathatja* és előző számadásra, valamint az előzetes számadást lezáró és új kötelmet alapító szerződésre való tekintet nélkül az

ügyletet föltoldhatja és az alperest fölmentheti azon többlet fizetése alól, mely a bíróság által tőke, kamat és költségek fejében, — a kockázat és az összes mellékkörülmények figyelembevételével, — okszerűként megállapított összeget meghaladja, s ha az adós ily többletet már megfizetett vagy maga ellen fölszámíttatott, a bíróság a hitelezőt a többlet visszafizetésére kötelezheti, valamint egészben vagy részben félretehet, fölülvizsgálhat, vagy módosíthat bármely kötelezvényt, vagy megegyezést, mely a kölcsön tekintetében adatott vagy létrejött, ha pedig a kölcsönadó a kötelezvényt tovább adta, kötelezheti őt, hogy a kölcsönvevőt vagy a perbevont más személyt ez alól mentesítsen.

Bármely bíróság, a mely előtt a kölcsönadott pénz behajtása iránt eljárás folyamatba volna tehető, lefolytathatja az e szakaszban irt eljárást a kölcsönvevő, kezes vagy más kötelezett személy kérelmére is ugyan úgy, mintha a hitelező a pénzbehajtás iránt indított volna eljárást és a bíróság ellenkező kikötésre való tekintet nélkül a kölcsönvevő, kezes vagy más kötelezett személy kérelmére eljárhat akkor is, ha a kölcsön vagy az erre vonatkozó részteljesítés még nem is esedékes.

E szakasz szabályai alkalmazandók minden oly ügyletre, mely, bárminő legyen is az alakja, lényegében pénzkölcsönadó által adott kölcsönnek tekintendő.

2. szakasz. *A kölcsönadó tartozik magát a belügyi kormányzat által e célra kijelölt hatóságnál saját neve alatt és lakimének megjelölésével bejegyeztetni; tartozik a pénzkölcsönüzletet kizárólag a saját neve alatt és egyedül bejegyzett lakimén folytatni, biztosítékot (kötelezvényt) csak saját nevére vehet, stb.* E szabályok megszegése a sommás eljárás szerint 100 fontig terjedhető pénzbüntetéssel, ismétlés esetén 3 hónapig terjedhető fogházzal vagy súlyos fogházzal vagy 100 fontig terjedhető pénzbüntetéssel vagy mind a kettővel büntetendő; ha pedig a tettes jogi személy, ismétlés esetén 500 fontig terjedhető pénzbüntetést kell kiszabni.

4. szakasz. Ha a pénzkölcsönző vagy üzletvezetője, ügynöke vagy segédje valakit hamis vagy megtévesztő állításokkal vagy ígéretekkel vagy tények tisztességtelen elhallgatásával csalárdul arra indít vagy arra indítani megkísérel, hogy pénzt vegyen kölcsön, vagy a fölvelt vagy a fölveendő kölcsön föltételeit elfogadja, vétség miatt kötelező vád alá helyezés mellett 2 évig terjedhető fogházra vagy súlyos fogházra vagy 500 fontig terjedhető pénzbüntetésre vagy mind a kettőre ítélandó.

6. szakasz. Pénzkölcsönző ezen törvény értelmében mindenki, a ki pénzkölcsönüzletet folytat, vagy ilyen gyanánt hirdeti vagy adja ki magát, *kivéve* azokat, a kik törvényszerű kézi zálogkölcsönüzletet folytatnak; továbbá némely bejegyzett társaságokat; jogi személyeket, melyeket külön törvény pénzkölcsönadásra jogosít; azokat, a kik jóhiszeműleg bank- vagy biztosító-üzletet, vagy bármily oly üzletet folytatnak, a melyeknek nem egyenes célja a pénz-

kölcsönadás, ha annak folytatásaként és annak céljaira pénzt kölcsönöznek.

Teljes tudatában vagyok annak, hogy ez a törvény a nálunk uralkodótól egészen eltérő fölfogásnak és a hazaitól eltérő gazdasági viszonyoknak terméke, s hogy a gabonaelővételi ügyletekkel közvetlen szoros összefüggésben nincs, mind a mellett nem mellőzhettem annak érintését sem abból az okból, mert érdekesen jellemzi azt a gondoskodást, a melyet a törvényhozás a legélénkebb üzleti forgalom és a legvirágzóbb kereskedés hazájában is a visszaélések elhárítására s a gyengébb elemek védelmére szükségesnek talált éppen a legutóbbi években, holott Angliában is az uszoratörvények megszüntetéséről szóló, 1854 augusztus 14-én kelt angol törvény óta, (An Act to repeal the Laws relating to Usury) e gazdasági visszaélésekkel szemben a törvényhozás *nem* tett intézkedéseket.

B) Az uszorás ügyleteknek leggyakoribb nemei hazánkban.

Az 1883. XXV. törvénycikkbe foglalt magyar uszoratörvény szerint az uszoravétséget követi el, a ki másnak szorultságát, könyvelműségét vagy tapasztalatlanságát fölhasználva, olyan kikötések mellett *hitelez vagy ad fizetési halasztást*, melyek a neki vagy egy harmadiknak engedett tulságos mérvű vagyoni előnyök által az adósnak vagy kezesnek anyagi romlását előidézni vagy fokozni alkalmassak vagy olymértűek, hogy az eset körülményeihez képest a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás közt szembeötlő aránytalanság mutatkozik.

Törvényünk tehát *csak a pénzkölcsön vagy a fizetési halasztás adása esetében* gondoskodik az uszorás szerződés érvényteleníthetőségéről, illetőleg megtorlásáról. A mennyire eddig megállapítható, hazánk különböző területein is szerfölött elharapódtak az uszora-ügyleteknek más, *nem csupán a pénzkölcsönadással összefüggő nemei*. Minden ilyen visszaélésnek a gyakorlatban fölmerülő összes alakjait kimeríteni teljesen lehetetlen, ezenfelül természetesen gyakran fordul elő, hogy az uszorás a különböző visszaéléseket kombinálva alkalmazza ugyanazzal az egyénnel szemben, minthogy a gazdasági kizsákmányolásnak természetes végcélja az, hogy a kiszemelt áldozatot teljesen hatalmába kerítse és olyan szorult helyzetbe hozza, a melyben a hitelező nagyobb értelmisége vagy gazdasági hatalma minden irányban rendelkezessék vele.

Különösen a gazdasági egyesületeknek s mezőgazdasággal foglalkozó más csoportoknak volna hivatásuk és állana leginkább módjukban az uszorás visszaéléseknek egyes nemeit tüzetesebben vidékenként megállapítani és így a törvényhozási rendezéshez a tényleges állapotot meghatározni.

Ez idő szerint az uszorás visszaéléseknek leggyakrabban panasztott módzatai a következők:

I. A *pénzkölcsön adásánál* — eltekintve attól a legrégibb eset-

től, hogy igen magas, némely megállapított esetben 80 százalék kamatot köttetik ki:

a) a tényleg adottnál jóval nagyobb összeg vétetik föl a kötelezvénybe vagy a váltóba;

b) a kölcsönadott összeg minden koronája után hónaponként, sőt hetenként követelnek igen jelentékeny kamatot (pl. 100 k. után hetenként 1 k.-t, vagy 2 k. után hetenként 20 f.-t), a mely évszámba számítva 25—80 százalékra megy, de a melynek nagysága kis összegben a kamatszámításban járatlan adósnak föl sem tűnik;

c) kiköttetik, hogy bizonyos időszakra, pl. a tél végén vagy tavasszal p. Szent-György-napjától Boldogasszony napjáig adott kölcsönért aratás után fizetessék oly összegű kamat, mintha a kölcsön egész évre adatott volna;

d) a hitelező a kamatot a kölcsönadott összeg után nem százalékokban, hanem meghatározott fix összegben állapítja meg, pl. aratás elején a megszorult kisbirtokosnak 100 k.-t kölcsönöz azzal a kikötéssel, hogy ősszel 120—150 k.-t lesz köteles visszafizetni.

II. A legkülönbébb változatokban vannak szokásban uzsorás *visszaélések a szarvasmarhák tartása, vétele, illetőleg bérbevétel*e körül kötött ügyletek ntján. Nevezetesen ezen uzsorás ügyleteknek leggyakoribb módzatai a következők:

a) Az adós kötelezi magát arra, hogy kamatot fizet és *ezen fölül* a hitelező marháit tartásra és gondozásra gazdaságába veszi át.

b) A hitelező az adósnak téli gondozásra több fiatal szarvasmarhát vagy juhot ad át, úgy hogy az adós a marhát ősszel a legeltetés beszüntetése után átveszi és tavasszal visszaadja. A téli tartás költségei 20—30 százalékos kamatnak felelnek meg.

c) A hitelező azzal a föltétellel kölcsönöz pénzt, hogy az adós a kölcsönadott összeg egy részéből tehenet vegyen. A megállapodás szerint egy tehenre 100—120 k.-t adnak kölcsön. Ezért tartozik az adós a hitelezőnek naponként 1 liter tejet vagy megfelelő pénzt adni. Ez a szolgáltatás havonként legalább 6 koronának felel meg. A tehen, valamint annak borjai a hitelező tulajdona; az adós köteles a tehenet, sőt a borjut is a sajátjából tartani és felelős az azokat érhető minden balesetért vagy betegségért.

d) A hitelező borjukat vásárol és azokat tartás végett átadja az adósnak. Az adós a borjut takarmányán fölneveli, a gondozáshoz és a tartáshoz a hitelező semmivel sem járul. Néhány év múlva a felnövekedett állatot eladják, s ekkor a vételárból a hitelező levonja az általa a borjuért állítólag fizetett (természetesen tulmagásra szabott) összeget, a fönmaradó részen pedig az adóssal osztózik. Ha a borju a tartás ideje alatt elhullott, az adós köteles annak vételárát a hitelezőnek megféríteni.

e) Az uzsorás egy valójában 20—30 K. értékű borjut *kétszeres* értékben átad u. n. felében való tartásra egy földművesnek azzal a kikötéssel, hogy az utóbbi a vételárnak minden 10 K.-ja

után 3—4 K. évi kamatot fizessen, illetőleg ha majd évek múlva a marhát eladják, kétszeres összegben megállapított értékét (40—60 K.-t) és a kikötött kamatot a vételárból levonják a hitelező részére, a fennmaradó összegben pedig osztoznak.

f) A hitelező az adóstól az átadott szarvasmarha *tulságos maszra* szabott ára fejében kötelezvényt vesz, a melyben kikötetik a hitelező részére a szarvasmarha eladásáig járó 8 százalékos kamat, eladáskor pedig a haszon fele. Ha a marha elhullott, a tartozás egyszerre esedékessé válik. Kitűnik ebből, hogy a hitelező nem vállal semmi kockázatot, mert ha az állat elhullott, megkapja tőkéjét és annak kamatait, ha az állat eladatik, a hitelezőt illeti mind a tőke, mind a kamat, mind a haszon fele. Ellenben az adós a marha elhullása esetén tőkét is, kamatokat is fizet és ezenfölül éveken át köteles az állatot takarmánnyal ellátni.

g) A hitelező decemberben vagy januárban olesón megvásárolja a megszorult kölcsönkérőnek juhait, de azokat az adósnál hagyja. Az adós köteles e juhot takarmánnyal ellátni és április végén bárányaikkal együtt a hitelezőnek átadni. Az állatok értéke ekkor már a *vételár kétszeresének* felel meg.

III. Különböző uzsorás előnyök köttetnek ki *földterület átengedése*, illetőleg *ingatlan használatának elzálogosítása* útján is. Ennek leggyakoribb nemei:

a) Az adós átengedi földjének haszonélvezetét a hitelezőnek, habár e földnek évi jövedelme egyes esetekben a kölcsön összegének 50 százalékát is meghaladja, a mit a megszorult adós kénytelen mégis magára venni.

b) Az ország nagyon sok részében ma is elterjedt szokás, hogy ingatlan használata kölcsön fölvétele esetében elzálogosittatik, sőt kikötetik az is, hogy az adós az átengedett földet megmunkálni is köteles. E módozatnak csak változata az, hogy a hitelező a használatra átvett ingatlan birtokot új jogügylettel visszaadja az adósnak, de azzal a föltétellel, hogy azt továbbra is az adós munkálja és a féljövedelem a kamatokra, a féljövedelem pedig tőketörlesztésre fordittatik. Gyakran ilyen ügyleteknél a hitelező az irástudatlan adóst tévedésbe ejtve, vele adásvevési szerződést írat alá és szóval megígéri, hogy ha az adós a tőkét egy bizonyos idő alatt visszafizeti, az ingatlant neki visszaadja. A visszavásárlási jog azonban a szerződésbe nem vétetik be, tehát az a telekkönyvben sem lesz kitüntetve, s így az ingatlan tulajdonjogának a hitelező javára való bekebelezése minden korlátozás nélkül rendeltetik el.

IV. A kisbirtokosok, illetőleg a parasztosztály tagjai által kötött kölcsönügyleteknél a kamat fejében gyakran bizonyos *munka végzését, illetőleg terményekben, élelmiszerekben* bizonyos *külön-szolgáltatásokat*, vagy *állatok átadását kötik ki*, vagy pedig abban állapodnak meg, hogy az adós a legnagyobb munkaidőben *bizonyos napszámot lesz köteles a hitelező javára végezni*. Ha az adós ezeket a szolgáltatásokat természetben nem teljesítheti, a szerződésben

azoknak pénzbeli értéke a rendesnél magasabb összegben kötött ki.

Előfordul az a módozat is, hogy a kötelezvényben kikötött kamaton felül külön iratban vagy legtöbbször szóbeli megállapodás alakjában még *kézi vagy írás napszám, fuvar vagy egyéb munkaszolgáltatás* köttették ki.

V. Az uszoranak különféle *leplezett* alakjai közül leggyakrabban fordulnak elő a következők:

A) *Adásvétel alakjába burkolt uszora.* Másodrangú gyárosok kiselejtezett kézi cséplő-, rostáló-gépeket, varrógépeket, stb. látszólag előnyös föltételek mellett csekély, de hosszú időre terjedő havi rézletfizetésekkel házaló ügynökeik által oly módon adatnak el, hogy a pactum reservati domini kikötését tartalmazó szerződést és az ahhoz fűzött váltót az együgyű és járatlan földmivessel vagy kisiparossal aláíratják és a szállított hasznavehetetlen gépek árát a váltó alapján külföldön vagy Ausztriában perlik. Legrosszabb esetben pedig a hátralékos vételár részlet fejében a nyomtatott szerződés alapján visszaveszik a gépet. Az adós tehát az általa fizetett havi részleteket elveszti.

B) *Bérszerződés alakjába burkolt uszora.* A megszorult adós ingatlanát a hitelezőnek rendkívül olcsó áron adja bérbe, továbbá egyes bérlő-társaságok 20—24 k. nyereséggel kisebb részletekben alberletbe adják az ingatlant és az alberlőket a bérösszeg tekintetében egyetemlegesen kötelezik.

C) *Csereszerződéssel leplezett uszora.* Előfordul az is, hogy a hitelező egyes ingóságokat rendkívül kedvezőtlen föltételek mellett cserél be készpénzzel, pl. egy csomó gyufáért egy tojást, vagy több cső kukoricát, egy 20 f. értékű cserépedény helyett annyi gabonát köt ki, a mennyi az edénybe belefér, de a melynek kétszer annyi volna az értéke, stb.

D) A hitelező kiköti, hogy a kölcsön kamatai fejében az adósnak gyümölcstermését vagy annak egyrészét mindaddig használja, míg a kölcsöntőke teljesen le nem törlesztetik. E kikötés folytán a hitelező a tőkét már az első évben kétszeresen is megkapja, ennek dacára az ingatlant éveken át használja mindaddig, míg az adós a tőkét teljesen vissza nem fizette.

E) A hitelező a kisbirtokosoknak vetőmagot ad s azon ürügy alatt, hogy e mag után bővebb termésük lesz, kiköti, hogy aratás után a *mag kétszeresét* kapja vissza. Az uszora elpalástolása céljából ez ügyletről írásbeli szerződést állít ki a hitelező, a melybe a kölcsönadott mag mennyiségét *kétszeres* összegben veszi föl, s föl említi, hogy az adós a termés árát már kézhez vette.

F) Egyes vidékeken a munkások munkabérüknek egy részét, legalább is felét, élelmi cikkekben, ruhaneműekben és szeszes italokban kapják ki, a melyek igen rossz minőségűek, e mellett igen magas árbán számíttatnak föl s a természetbeli szolgáltatás értéke a munkabérből levonatik.

G) *A parcellázási uzsora*, a melynél a vevőkre egyetemleges kötelezettség, továbbá a megvett ingatlan értékével és a vételárral semmi arányban nem álló közbenjárási, mérnöki, fölosztási és egyéb költségek hárulnak. Így a vevők számtalanszor egész vagyონukat befizetik a megszerzett ingatlan vételárára s mind a mellett a vételárból alig törlesztettek valamit. Néhány év múlva a megszerzett ingatlanról egész vagyonuk elpusztulása után távoznok kell. A közbenjárók a vételáron kívül számtalan, előre meg sem határozott, többnyire a vételár összegével arányban nem álló járulékokat s mellékkötelezettségeket kötnek ki. Kikötetik az is, hogy a vevő bármennyi vételári részletet fizetett már le, egy vagy több részlet le nem fizetése esetén eddigi befizetéseit elveszti és az ingatlant, a mely az eladó nevén marad, visszaadni köteles.

H) *Raktározási ügylettel palástolt uzsora*. A termelő kötelezi magát arra, hogy bizonyos mennyiségű és minőségű gabonát a hitelezőnél az általa meghatározandó időben beraktároz. A beraktározandó gabona árát jóval csekélyebb értékben állapítják meg, mint a mekkora az ügylet létrejöttékor a piaci ár volt. Az ügylet megkötése után a hitelező készpénzt kölesönöz az adósnak. Az ügyletet a hitelező oly időben bonyolítja le, a midőn a piaci ár jóval magasabb, mint volt az ügylet megkötésekor. Ha az adós kötelezettségének meg nem felelhet, a piaci ár alapulvételével összeszámolnak s a megállapított összegről az adós kötelezvényt vagy váltót állít ki.

I) *Feles vagy harmados szerződéssel leplezett uzsora*. A bérbeadó a felébe vagy harmadába bérbeadott területet nem a kikötött nagyságban adja bérbe, nevezetesen szokásos egy magyar hold termértéke helyett 800—1100 négyszöglet méretni ki, s e terület után is akként kell a kikötött kézi vagy írás napszámokat teljesíteni, mintha a terület 1200 négyszögöl volna. A kikötött napszám teljesítése előtt a felesék, illetőleg a harmadosok a terménynek őket illető részét csak abban az esetben vihetik el, ha az elmulasztott szolgáltatást készpénzzel megváltják. A megváltási kulesot alkuval, magas összegben állapítják meg.

J) *Összeszámokodással burkolt uzsora*. A hitelező összeszámol a késedelmes adóssal s a régi adóslevél helyett újat követel, a melyben az elévült, sokszor 20 évre visszamenőleg fölszámított kamatot s kamatok kamatját is tőkésíti. Az adós az összeszámolást egyáltalában nem tudja ellenőrizni, mert rendszerint írástudatlan, minden esetre pedig járatlan a kamatszámításban és tartozásairól pontos följegyzést nem vezetvén, azoknak összegét sem tudja ellenőrizni.

K) *Áru-uzsora*. A megszorult kölesönt kereső nem készpénzt, hanem árukat, butorokat, ékszereket stb., (a melyekre neki a legcsekélyebb szüksége sincs, sőt a melynek hasznát sem veheti) kap, a melyeket azután a szinleges hitelező és a vele egyetértő közbenjárók rendkívül olcsó áron újból eladnak, illetőleg szinlelt elzálogosításukat közvetítik. A kikötött aránytalan ellenszolgáltatás rövid

lejáratu váltóban hozzászámíttatik a kölcsönösszeghez, a melyből a zálogkövetítési díjak és a zálogügylet kamatai külön levonatnak.

L) *Kézizálogkölcsönügylettel leplezett uszora.* A legszegényebb néposztály tagjai ünneplő ruhájukat, sőt munkaeszközeiket is a korcsmárosnál, a szatócsnál élelmiszerek és italok ára fejében elzálogosítják és a hitelezett összegből minden 2 K. után hetenkint 6—20 f. kamatot fizetnek.

VI. Rendkívül nagy pusztítást visznek véghez a szegényebb kisbirtokos- és parasztosztály tagjai közt *egyres vidéki pénzüintézetknél elharapódzott szokások.* A pénzüintézet nevezetesen a váltóra kölcsönadott összeg után a kikötött kamaton fölül kezelési díjat, írásdíjat, nyomtatványköltséget és egyéb ilyen címeken különféle költségösszegeket számít föl, melyek a kölcsönösszeg 10—12°/_o-ára is fölmennek; ezeket a tőkéből előre levonja, ha e levonások évenként többször is ismétlődnek, a kölcsön valójában 12—20 százalékra adatik.

VII. Még végzetesebbek egyes *falusi korcsmárosoknak és szatócsoknak visszaélései.* Ezek a következő módozatok mellett jönnek leggyakrabban elő:

a) A vidéki szatócs télen vagy kora tavasszal különböző árukat ad hitelbe a megszorult parasztnak s előre kiköti, hogy fizetésül a terményeket milyen értékben fogja elfogadni. Természetes, hogy a szatócs az általa kiszolgáltattott árucikkeknek a rendesnél jóval magasabb árban számítja föl, viszont a termények árát mindenkor igen alacsonyan állapítja meg. Megtörténik, hogy a szatócs a hitelbe vásárolt árukra adósával havonként leszámol és a leszámolás után további hitelezésre csak úgy hajlandó, ha az adós 15—20°/_o kamat hozzászámításával tartozásáról kötelezvényt vagy váltót állít ki. Ha az adós a szállított rossz minőségű árut vagy a meg nem felelő mennyiséget kifogásolja, vagy pedig más kereskedőnél vásárol; a szatócs a váltót perli. E szerint az adós rákényszerítettik arra, hogy továbbra is ugyanazon kereskedőnél vásároljon és a rossz minőségű árut kifogás nélkül átvegye.

b) Néha kiköti, hogy a télen vagy tavasszal hitelbe adott burgonyáért vagy kukoricáért ősszel *kétszer annyit* kell visszaszolgáltatni.

c) Egyes vidékeken a beszolgáltatandó termény értéke a visszafizetéskor az adós hátrányára ismét pénzben lesz meghatározva, vagy egyik gabonanemről a másikra térnek át, a mi mindenkor a hitelező előnyére történik.

d) Ha a hitelre adott élelmicikkek s egyéb áruneműek ára készpénzben fizetetik is vissza, a korcsmáros vagy a szatócs az adóstól a kamatokon felül terményeket vagy állatokat is követel és ezeken felül követelésének biztosítására kitöltetlen váltót is irat alá s arra törekszik, hogy az adós időközben kisebb készpénzbeli kölcsönöket vegyen tőle. E törekvés célja az, hogy az adós, a ki tartozásairól pontos följegyzést nem vezet, összetéveszse különböző címekből

eredő tartozásait. A hitelező azután követeléseit sokszor a valódi összeget meghaladó összegben lehetőleg tanuk jelenlétében fölemlíti adósának, s ezekre a tanukra hivatkozik akkor, a midőn a kitöltetlen váltót tétszése szerint kitölti. Ha a dolog bíróság elé kerül is, az adós kénytelen elismerni, hogy tényleg kapott a hitelezőtől árut is, készpénzt is, de hogy mennyit, arra már pontosan nem emlékszik.

E visszaélések veszélyességét fokozza az a körülmény, hogy a koresmáros a parasztosztály körében sajnosan elterjedt iszákossági hajlamra alapítván üzlemeit, a hitelezett élelmicikkekből és italokból származó követelését a koresmai hitelre vonatkozó törvényes rendelkezések figyelmen kívül hagyásával egybefoglalja és arról rendszerint váltót is adat magának.

VIII. *A gabonaelővételek körül elharapódzott visszaélések tipikus alakjai* tekintetében utalhatok a *Kunz Jenő* dr. ur nagybecsű téleményében ismertetett tényekre.

A) Gabonaelővételi ügyletek rendszerint csak magas kamatu kölcsön leleplezésére szolgálnak és mivel ilyen ügyletek a tőke elhelyezésére rendkívül jól jövedelmező módozatnak bizonyultak, az országnak egyes vidékein, különösen a délvidéken, a kereskedők szívesen foglalkoznak ily ügyletek kötésével.

Az elővétel módozatai a következők: az ügynök kipuhatolja, hogy a télen vagy tavasszal megszorult kisbirtokosnak hány hold földje van bevetve, mennyire hitelképes. Az eladó kötlevelet állít ki, a melyben bizonyos mennyiségű, rendszerint elsőrendű minőségű gabona szállítására, a szállítás elmulasztása esetében pedig a kikötött mennyiségű és minőségű termény árának megfizetésére kötelezi magát. A hitelező a szintleg megvett gabona árát a piaci árnál jóval alacsonyabban számítja, az adós pedig minden 8—10 k. után 1 métermázsa buza szállítására vagy a teljes piaci ár megfizetésére, tehát a pár óra szóló hitelezés fejében ezzel arányban nem álló ellenszolgáltatásra kötelezi magát. Az ügyletről a kötlevélen felül üresváltó is állíttatik ki, nemesak az adós, hanem egymásért egyetemleges kezességet vállaló egész csoport adóstárs által. E váltók alapján telekkönyvi bekebelezések is kéretnek.

Aratás után az adós rendszerint nem tud szállítani, össze-számol (L. fennebb V. p. I. a.) a legmagasabb piaci ár szerint és tartozásának fedezésére ismét vagy váltót ad, vagy új kötlevéllal ismét a piacinál jóval alacsonyabb árban kukorica szállítására kötelezi magát tavaszra, tehát előre kiszemelt oly időre, midőn az adósnek nincs kukoricája s a kukorica ára különben is a legmagasabb; tavaszkor ismét számozkodás vagy per és végrehajtás következik.

Néha az adós kötlevelet is kiállít és ezenfelül az összegre nézve kitöltetlen váltót is ad. A hitelező azután vagy a kötlevéllen a nem szállítás esetére fizetendő összeget tétszése szerint írja be, vagy a váltót tölti ki.

Ily ügyletek olyan egyénekkal (nevezetesen az ország több

vidéken *napszámosokkal* is) köttetnek, kiknek földjük egyáltalában nincs s így reményük sem lehet arra, hogy gabonát tudjanak valamikor szállítani.

B) Másutt a hitelezők a gabona- vagy mustelővételnél a vételért rendkívül olesón állapítják meg és nem szállítás esetén az adott összegnek kétszeresét kötik ki büntetésül.

IX. Előfordulnak hazánk egyes vidékein a gazdasági visszaéléseknek egyéb olyan nemei is, melyek az uzsora fogalma alá nem vonhatók, de mind a mellett egész családok tönkretételét eredményezik.

Ilyen módozat a sok közül például a következő: A tőkepenzes figyelemmel kíséri, melyik kisbirtokos elhunytá után maradt osztatlan állapotban ingatlan. Ha arról értesül, hogy az örökösök nem tudnak megegyezni, lehető olesó áron megveszi az egyik (kőnyelvű vagy kiskoru) örökösnek osztályrészét, aztán egy rokonával vagy barátjával összebeszélve, ez utóbbinak álkövetelése erejéig telekkönyvi bekebelezést eszközöl ki az ingatlanra, aztán árverést kérnek és az osztatlan állományu egész ingatlant, a mely több családnak tisztességes megélhetést adott volna, potom áron megveszik.

A hasonló visszaéléseknek végtelen sokféle változatairól a példaszerű felsorolás sem nyújthat teljes képet.

C) Mi a teendő?

I. Egyrészt a külföldi törvényhozás példájával A) alatt, másrészt a hazai viszonyok föltüntetésével B) alatt igazoltnak látom azt a fölfogást, hogy az uzsorával és az ahhoz hasonló gazdasági visszaélésekkel szemben a törvényhozás nem helyezkedhetik többé a teljes passzivitás álláspontjára. Az a doctrinaire fölfogás, hogy a teljes kamatszabadság volna leginkább alkalmas a gazdasági kizsákmányolásnak visszaéléseit eltüntetni, amint a fentebb I. alatt előadottak bizonyítják, a legtöbb államban tett évtizedes tapasztalat által teljesen meg van cáfolva, s viszont, az a közgazdasági nézet, a mely a gazdaságilag erősebbek részéről üzött legféltelenebb kizsákmányolást sem tartja megakadályozhatónak, s azt mintegy a gazdasági helyzet mellőzhetetlen követelményéül tekinti, ma már egyáltalában fönn nem tartható. A törvényhozások többségében érvényre jutott ismét az a vélemény, hogy az uzsora — mint az egész ország gazdasági jólétére és a társadalmi viszonyokra nézve szerfölött veszélyes, moráliter pedig tisztességtelen, büntetendő eselekmény — megfelelő megtorlást igényel a törvényhozás részéről, sőt több törvényhozás legalább az uzsora súlyosabb nemeit dehonesztáló fegyházbüntetéssel is megbélyegezte.

Minden kétségen fölül állónak tartom, hogy hazánkban sem követeli a forgalom szabadsága, s nem kívánja a tisztességes kereskedelemnek s a szolid alapon nyugvó üzleteknek érdeke az ilyen uzsoras üzemeknek megtorlatlanul hagyását. Joggal föl lehet vetni a

kérdést, vajjon magának az országnak érdekében meg lehet-e tűrni, ha lakosságunknak tulnyomólag földműveléssel foglalkozó legállandóbb része gazdaságilag tönkretétetik s kivándorlásra indíttatik, vagy az anarkia felé sodortatik?

A hazai adatokból kétségtelennek mutatkozik, hogy legalább az ország egyes vidékein a pénzkölcsönzéssel vagy üzérkedéssel foglalkozó, illetőleg koresmáros- vagy szatócsüzletet folytató egyének jól tudják, hogy a mezőgazdasági foglalkozást űző kisbirtokosok és napszámosok, továbbá a kisiparosok, kivált az év bizonyos szakában, mindennapi szükségleteik megszerezhetése végett minden áron pénzre szorulnak. Kétségtelen, hogy az előbb említett foglalkozásoknak egyes, minden áron meggazdagodni vágyó önző tagjai mindenképpen kihasználják ezt a helyzetet és uzsorás üzelmek leplezésére különféle jogügyleteket kötnek a megélhetés nehézségeivel küzdő vagyontalan néposztályok tagjaival. Egészen bizonyos, hogy mindezeknél az ügyleteknél (így a gabonaelővételi szerződések *legnagyobb részénél is*) nem a névleg kötött szerződés betartása (pl. nem a marhának bérbeadása, vagy csereügylet kötése) a lényeges, hanem a pénzkölcsönzés elleplezése és e szerződéskötéssel az értelmileg és gazdaságilag erőtlen elemeknek valóságos leigázása.

Az ügylet érvényteleníthetésére és a büntetőjogi represszióra a jogalapot abban látom, hogy a kereskedő, szatócs, koresmáros, pénzkölcsönző, stb. jól tudja, hogy a kisbirtokos, illetőleg paraszt abban az időpontban a legnagyobb mértékben meg van szorulva, s kihasználja ezt a helyzetét arra, hogy rá nézve lehetőleg terhes föltételeket kössön ki és ezenfölül belekényszeríti őt egy olyan kockázattal járó valóságos szerencseszerződésbe, melynek horderejét nem ismeri, s a melynek nem csupán a könnyelműek, vagy rendetlen életmódúak, de takarékos, munkás emberek is egész vagyonukkal áldozatul esnek.

Ez az áldozat vértlenül támadt helyzetének kizsákmányolása és egyuttal — egész néprétegek tönkretevése útján — az állam érdekeit is veszélyezteti.

II. Azt hiszem, a mind szélesebb körben fenyegető bajokon csak a társadalmi, kormányzati és törvényhozási intézkedéseknek egész nagy komplexumával lehet segíteni.

A segítség módozatainak meghatározására az első előföltétel az, hogy a létező gazdasági bajok okait helyesen fölismerjük. Azt hiszem, a bajoknak főforrása — eltekintve az uzsorás ügyletekre hajlandó egyének önzésétől, a melyen ugy sem lehet egykönnyen segíteni, — az, hogy a kisbirtokos, illetőleg parasztosztálynak alacsonyfoku műveltsége és különösen az, hogy a gazdasági kérdésekben, a számításban és a törvénykezési ismereteknek elemeiben egyáltalában járatlan, továbbá az, hogy az év bizonyos szakában, különösen télen és kora tavasszal rendszerint meg van szorulva és még mindennapi élélmzési szükségletének fedezése végett is hitelről kell gondoskodnia.

Egyáltalában nem érezhetem magamat hivatottnak, a szociál-

politika körében s közgazdasági téren e tárgyban teendőkre nézve véleményt kockáztatni, mindamellett szükségesnek tartom megérinteni, hogy a legsürgősebb teendő volna:

a) a kisbirtokos-, kisiparos- s parasztsztyált e gazdasági kizsákmányolás veszélyére, mely őt végtomlással fenyegeti, megfelelően figyelmeztetni és az uzsorás visszaélésektől óva inteni;

b) azon vagyontalan elemeknek, melyek legalább az év egyik szakában, főleg télen s kora tavasszal, pénzre okvetlenül rászorulnak, e pénzzükségletük fedezéséről sürgősen gondoskodni, mert e nélkül semmi törvényhozási intézkedés nem lesz célravezető, bármely figyelmeztetés vagy tilalom dacára az illetők ismét csak az uzsorások kezei közé kerülnek;

c) szükséges a magánjogi, váltó- és kereskedelmi jogi s bűntetőjogi törvényhozás terén az intézkedéseknek egész sora. E részben különösen a külföldi törvényhozás előtt is a legkülönfélébb indítványok tétettek. Kivánták nevezetesen a váltóképességi megszorítását, különösen a műveltségben és a gazdasági ismeretekben leginkább hátramaradt vagyontalan osztályra nézve; annak előírását, hogy a marhák vétele vagy kölcsönbeadása körül kötött szerződések írásba foglaltassanak; hogy azokban a váltóperekben, a melyekben a váltókötelezett nem kereskedő, a kifogások sokkal szélesebb keretekben engedtesse meg; a szatócsokat, a koresmárosokat s más, különösen a parasztsztyállyal üzleti összeköttetésben levő kereskedőket s pénzkölcsönzőket kötelezni óhajtották arra, hogy olyan üzleti könyveket vezessenek, a melyeket a hatóság megtekinthessen; változtatásokat kívántak a telekkönyvi rendtartásban, stb. s különösen (a mi hazai viszonyaink szempontjából is nagyon megfontolandó), törvényhozási és kormányzati intézkedéseket kívántak arra nézve, hogy az ország egyes vidékein (hazánkban főleg az északi megyékben) bevándorló azon elemeknek, a melyek produktív munka és az eszközöknek megválogatása nélkül mindenáron meggazdagodásra törekeshetnek, bevándorlása megnehezíttessék, illetőleg letelepedése lehetlenné tétessék.

III. Áttérve a törvényhozási intézkedések részleteire, azok tekintetében a következőket kell előadnom:

A) A magánjogi törvényhozás terén nem tartom bevárhatónak a polgári törvénykönyv megalkotását, mert ez természeténél fogva legalább is évek hosszú sorára elhúzódó nagy munkálat; hanem külön törvényben vélem megteendőknak a legsürgősebb intézkedéseket a végből, hogy a polgári és a kereskedelmi bíróságok semmisnek mondhassanak ki minden olyan szerződést, a melylyel valaki más tapasztalatlanságának, könnyelműségének vagy szorult helyzetének kizsákmányolásával, magának vagy egy harmadiknak olyan vagyoni előnyöket kötött ki vagy biztosított, melyek a szolgáltatás értékét annyira túlhaladják, hogy az eset körülményeihez képest a szolgáltatás és ellenszolgáltatás közt feltűnő aránytalanság mutatkozik.

B) A büntető törvényhozás terén különösen a következőket kell hangsúlyoznom:

a) az uzsora büntetőjogi represziójának hatása az, hogy a törvényhozás egész világosan kifejezi azt az álláspontját, hogy ezeket az üzelmeket *tisztelességteleneknek és a jogrendbe ütközőknek, az összességre veszélyeseknek tartja*, ennélfogva olyan egyének is, a kik tágabb lelkiismerettel bírnak s csak olyan cselekménytől tartózkodnak, a mely már a büntető törvényekbe világosan beleütközik, figyelmeztetve lesznek arra, hogy gazdagodási törekvésükkel ilyen cselekményeknél meg kell állaniok.

b) A részletekre nézve: 1. az uzsora fogalmát *nem lehet csupán a pénzkölcsönügyletekre szorítani, hanem ki kell terjesztetni azt más, minden olyan kétoldalu jogügyletre, a mely uzsorás szerződést alkot vagy leplez*, illetőleg az uzsora fogalmát *oly széles körben kell megvonni, hogy bármely kétoldalu jogügylet körében kikötött uzsorás üzelmek érvényteleníthetők és megtorolhatók legyenek*.

Helyesnek tartom a svájci Btk. tervezetében foglalt azon individualizálást (1. A) alatt 4. sorszám), a mely szerint a törvényhozó csak bizonyos csoportjait a sértettnek részesíti jogvédelemben.

Nagyon megfontolandónak tartom, vajjon az uzsora fogalmában mint tényálladási mérvet, a *szokásszerűséget, illetőleg iparszerűséget* kívánatos és helyes volna-e előírni? E fogalmak valódi jelentménye ugyanis szerfelett vitás nemcsak a hazai, hanem általában az európai törvényhozásban és irodalomban is.¹

A *szokásszerűség* nevezetesen akkor szokott megállapíttatni, ha a tettes ugyanazt a bűncselekményt az annak véghezvitelére vezető indok állandósága folytán annyiszor ismétli, hogy ezáltal annak elkövetése iránt lelkében hajlam fejlődik ki, a bűncselekmény véghezvitele egészen természetévé válik, tehát ha a bűncselekmények többszöri elkövetése egy, a tettes hibájából kifejlődött bűnös hajlam eredménye.

Az *üzletszerűség* főismérvét a nyereségvágyban és a tettesnek a bűncselekmény ismétlésére irányuló szándékában látják. Mint-hogy azonban ez a szándék benső mozzanat, ennélfogva annak fölismerése, illetőleg az üzletszerűség fönnforgásának megállapítása a bíróság részéről igen nehéz feladat; nem egyszer találkozunk részben az irodalomban, részben a judikaturában azzal a fölfogással, hogy az üzletszerűség csak többszöri elkövetés esetében állapítható meg, még akkor is csak úgy, hogy ha a tettesnek ismétlési célzata minden egyes bűncselekményre nézve külön beigazolva volt.

Ennélfogva nem lehet kétségünk a felől, hogy a szokásszerűségnek, illetőleg üzletszerűségnek tényálladási ismérvül való föllálítása esetében az uzsora vétségének megállapítása, illetőleg annak

¹ Lásd szerző dolgozatát: A delictum collectivum s a szokásszerű illetőleg üzletszerű bűncselekmények tana, Magyar Jogászegyleti Értekezések 30. füzet, Budapest, 1886.

megfelelő megtorlása megnehezítenék, a mi az üzletnek még nagyobb elharapódzása mellett természetesen egyáltalában nem kívánatos.

Az *iparszerűség* fogalmának valódi jelentménye, különösen azok az ismérvek, a melyek annak tényálladékát az üzletszerűségtől megkülönböztetik, még a külföldi irodalomban sincs tisztázva. Hazai törvényhozásunk ez ideig nem használta az *iparszerűség* fogalmát; azt az *uj uzsoratórvénybe* sem tartom felveendőnek különösen a szókás- és iparszerűségnek egymás mellett fölemlítését *sem tartom indokoltnak*.

2. Minthogy az uzsorás ügyletek mindig nyereségvágyból erednek, e büncselekmény megtorlása csak akkor lesz hatályos, ha a *pénzbüntetés* nemcsak a *jelentégi abszolút maximumáig* (8000 koronáig) emelkedhetik, hanem ennél *jóval nagyobb összegben* 20.000—30.000 koronában lesz megállapítható. A külföldi törvényhozási munkálatok követendő példát nyújtanak arra nézve, hogy itt a pénzbüntetés összegének erélyes emelésétől nem szabad visszariadni.

3. A pénzbüntetésen fölül, mint mellékbüntetés a cselekmények infamáló jellegénél fogva előírandó volna a *hivatalvesztés és a politikai jog gyakorlásának fölfüggesztése*, valamint a bíróság följogosítása arra, hogy a tettest valamely *ipar vagy foglalkozás gyakorlásától eltilthassa*. Minthogy ezenfelül az uzsorás üzletek főleg bizonyos vidékeken és bizonyos falvak lakosságának gyengéit kitanulva, szoktak elharapódzni, hathatós védelmet nyújtana egy olyan rendelkezés, a mely szerint a bíróság magyar honost, azon *közsegből*, a hol az uzsorát elkövette, a külföldit pedig a *magyar állam egész területéről kiutasíthassa* s a visszatéréstől *mindenkorra vagy határozott időre eltilthassa*.

4. A hatályban levő törvények szerint az uzsora büntetőjogi megtorlásának egyik főakadálya az, hogy az 1883:XXV. t.-c. 9. §-a értelmében e vétség miatt a büntető eljárásnak rendszerint csak a sértett vagy a házastársa, föl- vagy lemenő ágbeli rokonai, illetőleg a gáym vagy gondnok *magánindítványa* folytán (1878. évi V. t.-c. 110.; 1886. évi XXXIII. t.-c. 90. §.) van helye. Azok az okok, a melyeket a törvényhozások s a jogirodalom egyes büntetendő cselekményeknek *csak magánindítványra* üldözhetése tárgyában fölhoztak, e vétségnél *egyáltalában nem birnak semmi nyomatékka*l.

Az indítványi jelleg megadása ezenfölül gátat emel a megtorlás ellen azért, mert a rendszerint csekély intelligenciájú sértett (pl. az együgyű paraszt) nem tud élni az indítványozás jogával, nem ismeri a büntetőtörvénynek a magánindítványi jogosultságára vonatkozó rendelkezéseit, nem tart be bizonyos alakiságokat, a melyeket a magánindítvány előterjesztése körül a törvény vagy a bírósági gyakorlat megkíván és a melyeknek figyelmen kívül hagyása folytán ezt a jogát rövid idő alatt elveszti, mert továbbá az adós rendszerint az uzsorásnak üzleti hatalmában van, és az utóbbi részéről megféleml-

litve, egyáltalában nem merészkedik a magánindítványt előterjeszteni, félve attól, hogy ezáltal vagyoni helyzete fokozatosan súlyosbodik, vagy éppen mindennapi megélhetése lesz lehetetlenné téve.

A magyar uzsora-törvény 10. §-ában megadott az a jogosultság, mely szerint ha egyes községekben vagy vidéken az elharapódzott uzsora folytán általános elszegényedés mutatkozik, vagy más jelek az uzsora elharapódzására mutatnak, a közigazgatási bizottság az igazságügyi minisztertől a bünvádi eljárásnak hivatalból való elrendelését kérheti, — a hazai tapasztalatok szerint nem pótolta a hivatalból való üldözést, mert a közigazgatási bizottságok egyéb teendőikkel is elfoglalva, rendszerint nem kísérték figyelemmel a törvényhatóság egyes részeiben az uzsora elharapódzását, igen sokszor csak magának a kormánynak direkt vagy indirekt figyelemzetése folytán, máskor pedig csak abban az időpontban tették meg ezt a följelentést, a mikor már egész falvak lakossága ment tönkre.

Részemről semmi akadályt nem látok arra, hogy a polgári vagy kereskedelmi bíróságok, melyek az uzsorás ügyletet *hivatalból* vagy az alperesek kérelmére megállapították, illetőleg egy erőskezü kormánybiztos vagy a nép érdekei iránt meleg rokonszenvvel viseltető földbirtokosok, tanítók, lelkészek stb. *is megtehessék a följelentést*, a melynek alapján a kir. ügyészségnek a bünvádi perrendtartás 33. és 93. §§. értelmében *hivatalból kellene vádat emelnie*, illetőleg nyomozást rendelnie.

5. Gyakran hangoztatják azt a fölfogást, hogy az uzsora megállapíthatását kereskedelmi ügyleteknél vagy a kereskedők közt kötött ügyleteknél ki kell zárni. Ezt a véleményt nem tartom jogosultnak, különösen nem hazai viszonyaink közt, a midőn tételes jogunk a kereskedő fogalmát olyan egyénekre is kiterjeszti, a kik nem jártasak az üzleti élet fogásaiban, illetőleg a leplezett uzsora veszélyességét átlátni nem képesek, és a midőn kereskedelmi ügyleteknek tekintetnek olyan ügyletek is, a melyek a készpénzre szorult egyén részéről egyáltalában nem kereskedelmi üzleti működés körében kötöttek.

c) A *gabonaelővételi ügyletek* körül fölmerült visszaélések magánjogi szabályozása tekintetében egészen csatlakoznám azon nagybecsű munkálathoz, a melyet a Gazdaszövetség fölkérése folytán *Kunz Jenő dr.* ügyvéd ur készített.

Büntetőjogilag azonban kiegészítendőnek vélem *Kunz Jenő* ur véleményét abban az irányban, hogy azok a kereskedők, illetőleg megbízottjaik vagy ügynökeik, a kik a kisbirtokost vagy parasztot, azoknak külön kifejezett óhajtaása nélkül, fölkeresik és gabonaelővételi ügyletek kötésére reábirni törekszenek vagy reábirnak, a mennyiben súlyosabban büntetendő cselekményt el nem követtek, legalább is kihágásért büntetendők, valamint hogy ha a kereskedő

a gabonaelővételi ügyletből eredő követelésének biztosítására a kisbirtokossal vagy a paraszttal váltót állittat ki, kihágásért lesz büntendő és az eladó a váltót visszakövetelheti, illetőleg ha azt a vevő már forgatta volna, őt a váltó értékének megfizetésére köteleztetheti.

*

A Szegeden 1899 szeptember 4-én és 5-én tartott V. országos gazdakongresszus (I. tárgyalásai 75—87. l.) egyhangulag elfogadta *Makfalvy Géza* urnak azt a határozati javaslatát, hogy az „*uzsorról és káros hitelügyletekről új törvény hozandó.*” — E határozati javaslat alapján a magy. kir. kormány ez ideig törvényhozási intézkedést nem kezdeményezett.

Ugy hiszem: a Magyar Gazdaszövetség akkor fog helyesen és célravezetően eljárni, ha az általa indított fontos és — bizton reménylem — korszakos mozgalom keretében *törvényhozási téren* első sorban ismét azt sürgeti, hogy:

a) az *uzsora* és az ehhez hasonló gazdasági visszaélések visszaszorítása, illetőleg megtorlása céljából az 1883. évi XXV. tc. helyett mielőbb új törvény alkottassék;

b) e külön törvényben az összes, szükségesnek talált törvényhozási rendelkezések, különösen az általános magánjog, a hiteltörvények és büntetőjog terére vonatkozólag egybefüggőleg tétessenek meg.

